

Genus 2

Förklaringsmodeller
Askersunds Kommun

2017-05-02

Askersunds Kommun

Elin Weiss och Anneli Jöesaar

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Introduktion och bakgrund	3
1.1 Syfte och frågeställningar.....	5
2. Metod	5
3. Förklaringsmodeller	6
3.1 Skolan har feminiserats	6
3.2 Kön, jämställdhet och betyg.....	8
3.3 Pojkar mognar senare än flickor.....	11
3.3 Tuffa killar pluggar inte – antiplugg och maskulina normer	13
3.4 Social bakgrund.....	15
4. Diskussion	17
5. Slutsatser.....	19
Referenser	20

1. INTRODUKTION OCH BAKGRUND

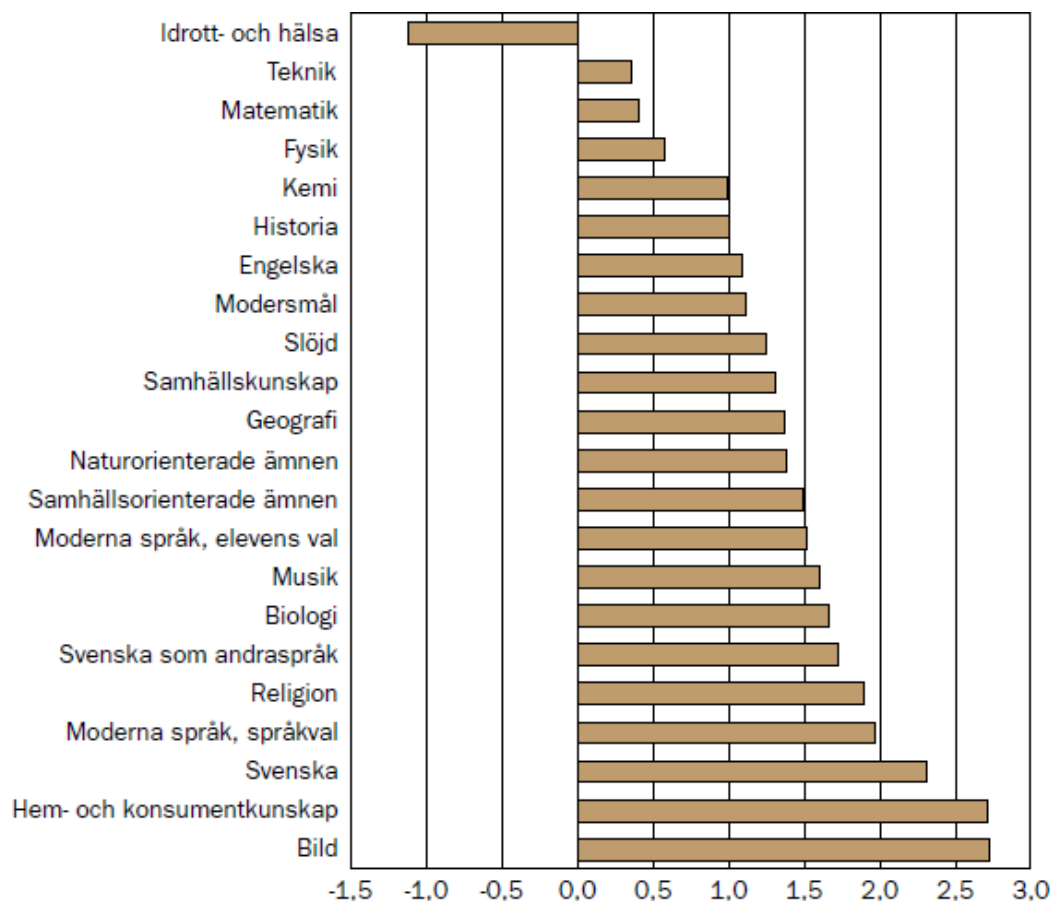
Skillnader mellan pojkars och flickors betyg är inte någon ny frågeställning utan har noterats i flera decennier (SOU 2010:51). Dessa betygsskillnader har i stort sett varit oföränderliga de senast 20 åren med resultat att flickor erhåller ca 10 % högre medelbetyg jämfört med pojkar (DEJA, 2009). På senare tid har diskussionen intensifierats på nationell och internationell nivå (DEJA, 2009; Jansdotter Samuelsson, 2008; Löfström, 2012) och ett flertal förklaringsmodeller har föreslagits med avsikt att klarlägga och förstå könsskillnaderna i betyg. De främsta förklaringarna gällande skillnader mellan flickor och pojkar grundar sig på ett antal olika teorier men inga av dessa kan påvisa några grundläggande skillnader mellan flickor och pojkar, i alla fall inte med avseende på intelligens eller förmåga (SOU 2010:51; Connell & Pearse, 2015).

Könsskillnaderna i betyg och resultat mellan flickor och pojkar är av stort värde att studera då alla barn har rätt till en likvärdig utbildning (Skolverket, 2011). Barnombudsmannen (2015) beskriver att barns rättigheter enligt FN:s barnkonvention omfattar alla barn utan åtskillnad eller diskriminering men trots detta visar statistik att det finns skillnader mellan flickors och pojkars levnadsförhållanden, speciellt då gällande skolresultat och psykisk ohälsa. För att alla barn ska få en likvärdig utbildning måste alla utbildande verksamheter, såsom skolan, undersöka, diskutera och analysera könsskillnader.

Enligt undersökningen *Max 18* (Barnombudsmannen, 2015) finns det variationer i könsskillnader i betyg vilka förefaller vara särskilt varierande för vissa enskilda skolämnen. Vidare har uppmärksammats att flickor generellt har högre betyg både i grundskolan och i gymnasiet (Figur 1). Därtill kan uppmärksammas att 70 % av eleverna med ett meritvärde över 300 poäng är flickor (Skolverket, 2006). Flickor får högre betyg och uppnår dessutom högre resultat i prov som mäter kunskapsnivåer. I svenska uppnår pojkarna lite drygt 80 % av flickornas prestationer (SOU, 2010:99). Generellt får flickor högre betyg i ämnen som är mer grundade i läsförståelse, exempelvis samhällsvetenskap och språk. Betygsskillnaderna i matematik är däremot mindre mellan flickor och pojkar (Barnombudsmannen, 2015). I en rapport från Skolverket (2006) framkommer det bland annat att pojkar i genomsnitt uppnår 90 % av flickornas prestationer.

Flickors högre betyg kan inte förklaras av den större andelen kvinnliga lärare som verkar i skolan, inte heller kan social bakgrund eller etnicitet till fullo förklara könsskillnaderna (Skolverket, 2006). Dock framkommer att en viss del av förklaringen

kan återfinns i att flickor lägger mer tid på skolarbetet i jämförelse med pojkar. Till detta kan konstateras att fler pojkar än flickor får specialundervisning och att en större andel pojkar återfinns bland de mest lågpresterande, men detta kan inte heller förklara hela skillnaden i medelvärde. Det finns en viss variation mellan skolor där det kan noteras en något större skillnad i glesbygd och industrikommuner men könsskillnaderna kan likväl inte till fullo förklaras.

Figur 1 De ämnesvisa könsskillnaderna i grundskolan (flickornas betygspoäng minus pojkarnas betygspoäng), (Skolverket, 2006).

Tidigare studier på ämnet inom Askersunds kommun, undersökt med den under hösten 2013 genomförda studien avseende betygsskillnader mellan flickor och pojkar i kommunen jämfört med riket under tidsperioden 2003 till 2012, överensstämde väl med i riket uppvisade resultat (Jöesaar, 2013). Studien påvisar en tydlig skillnad i det genomsnittliga betygsmeritmedelvärdet med cirka 8,3 % högre poäng för kommunens flickor jämfört med kommunens pojkar. Riket visar liknande resultat med cirka 10,1 % högre poäng för flickorna. Författarna till föreliggande studie genomförde vidare en studie av betygsskillnader mellan flickor och pojkar med fokus på betygsskillnader fram

till höstterminen 2016 vilken återigen påvisar liknande resultat (Jöesaar & Weiss, 2017). Författarna uppmärksammade att betygsskillnaderna mellan flickor och pojkar var bestående samt att flickor generellt hade högre betyg än pojkar i samtliga ämnen förutom idrott och hälsa. Studien undersökte också eventuella skillnader mellan betygsmedelvärde i övergången mellan betygssystem, från Lpo94 till Lgr11, och vilka indikationer som kunde uppmärksammas gällande könsskillnader i fem utvalda ämnens betyg för årskurserna 6, 7 och 8 i kommunen. I resultatet framkom att flickors och pojkars meritvärden generellt ökade enligt betygssystemet för Lgr11 i jämförelse med Lpo94 och att könsskillnader i betygresultat till flickornas fördel i stor grad bestått vid analys av betygsskillnader i årskurs 9. För att söka efter indikationer på könsskillnader i betygresultat undersöktes flickors och pojkars betyg i årskurserna 6-8 i svenska, matematik, engelska, idrott och hälsa samt bild. De ämnen som uppvisade allra störst könsskillnader till flickornas fördel för årskurs 6, 7 och 8 var bild och svenska. Vidare kunde konstateras att könsskillnader mellan flickor och pojkar i årskurs 9 i skolämnen bild, engelska, idrott och hälsa, matematik och svenska förefaller överensstämma med skillnaderna som redan kan upptäckas i årskurs 6, 7 och 8. Könsskillnader i betyg för idrott och hälsa börjar märkas till pojkarnas fördel först i årskurs 7 för de aktuella högstadieläverna.

1.1 Syfte och frågeställningar

Föreliggande studie avser att undersöka följande frågeställningar:

- Vilka förklaringsmodeller är aktuella i diskussionen kring könsskillnader mellan flickor och pojkar i betyg?
- För att vidare undersöka könsskillnader i skolprestationer lokalt, vilka förklaringar och vilken statistik behöver närmare utforskas?

2. METOD

Kvalitativ och kvantitativ forskning är de metoder som främst används för samhällsvetenskaplig forskning och det är forskningsfrågan som är avgörande vid valet av forskningsansats (Fejes & Thornberg, 2009). Aktuell studie använder kvalitativ data genom aktuell forskning, teoriunderbyggnad och beskrivning av företeelser (Patel & Davidson, 2011). Föreliggande studie kan därmed bäst beskrivas som en metaanalys av kvalitativ natur.

3. FÖRKLARINGSMODELLER

Idag ligger problemfokus främst på pojkars lägre prestationer samt ökande betygsskillnader mellan flickor och pojkar (Jansdotter Samuelsson, 2008; Barnombudsmannen, 2015; Skolverket, 2006). Inom forskningen beskrivs ett antal modeller för att förklara dessa skillnader.

3.1 Skolan har feminiserats

En relativt vanlig och ofta uppmärksammas teori gällande pojkars lägre betyg i jämförelse med flickor är att förskolan och skolan är feminiserad i och med att verksamheterna ofta har en mycket större andel kvinnliga än manliga pedagoger, både i Sverige men också internationellt (Löfström, 2012). Problematikeringen av det höga antalet kvinnor och det låga antalet män i skolan avser oro huruvida den höga andelen kvinnor kan resultera i att pojkar inte har några naturliga manliga förebilder, vilket anses viktigt för pojkars identitetsutveckling. I och med att det är fler kvinnor än män i förskolan och skolan har även frågeställningen lyfts om huruvida kvinnliga lärare möjligtvis bedriver en undervisning som bättre passar flickor. De fåtal studier som gjorts på detta område visar dock på tämligen svaga samband mellan lärarens könstillhörighet och goda flick- respektive pojkprestationer (Jansdotter Samuelsson, 2008). I detta sammanhang kan även uppmärksammas forskning som menar att om man bortser från antalet kvinnor kan man faktiskt hävda att utvecklingen inom skolans verksamhet de senaste decennierna har gått i en maskulin riktning med ett tydligt tekniksprång (Löfström, 2012). Denna teknifiering har inte påverkat könsgapet i betygsresultat då pojkarnas prestationsnivå inte närmat sig flickornas över samma tidsperiod.

Istället för att fokusera på om skolan är feminiserad, för ”flickvänlig” eller att lärarens kön spelar roll borde möjligtvis fokus snarare vara på lärarens egenskaper som är mer avgörande. Dock förefaller det finnas vissa belägg för att pojkar generellt gynnas av mer traditionell undervisning än individuell samt grupp- och projektorienterat arbete (Löfström, 2012). Även ett traditionellt upplägg och organisation av undervisning har antagits vara bättre anpassade för flickor och en feminin identitet. Exempelvis tros en individualisering av skolan och skolarbetet generellt vara bättre anpassat för resursstarka hem och flickor (Barnombudsmannen, 2015). Svårigheterna med antagandet att skolan är bättre anpassad för flickor är att man starkt generaliserar alla flickor att vara på ett särskilt givet sätt. Vidare kan ifrågasättas om vissa

studietekniker och viss organisation verkligen är fördelaktiga för alla flickor. Dessutom framkommer synsättet att betrakta alla pojkar som en homogen grupp som gör bättre ifrån sig med andra studietekniker och med andra upplägg. Här riskerar vi att ”missa” de flickor och pojkar som inte passar in i den framkomna givna mallen. Antagandet att individuellt och självständigt arbete bättre passar flickor, som generellt är mer motiverade och anstränger sig mer än pojkar, kan innebära att flickor som har svårt att prestera i en miljö som karakteriseras av en hög grad av icke läroledd skoltid och individuellt arbete glöms bort (SOU, 2010:99).

Steen Baggø Nielsen (2005) diskuterar i artikeln *Argument för och emot manlig personal i förskolan* den påtalade feminiseringen av förskolan och skolan och berör just ämnet manlig personal och frågan om representation och identifiering för pojkar. Baggø Nielsen beskriver att det förekommer en sorts hopplöshet i antagandet att förskolan aldrig kommer att bli jämställd då den är så kvinnodominerad. Ett sådant antagande är problematiskt, menar författaren, då män beskrivs som en homogen grupp som kan motverka eller lösa ojämställdheten och att män anses speciellt kvalificerade endast utifrån sitt kön. Män uppfattas då som något entydigt och som stereotypa representanter för sitt kön mer än som människor med olika kvalitéer, intressen och individuella erfarenheter. Baggø Nielsen skriver: ”När man talar om män på det sättet, ser man män som den annanhet som får allt att falla på plats” (s. 30). Författaren beskriver även att tidigare forskning på ämnet har dragit slutsatserna att mäns omsorgsrelationer, som i argument ovan antas vara speciella, inte kan visa på några konsistenta mönster som skulle sägas vara specifikt manligt. Även Connell och Pearse (2015) ifrågasätter argumentet att män och kvinnor skulle vara så pass olika att specifika och konsistenta mönster skulle uppstå. Istället menar författarna att män och kvinnor är mer lika än olika och att det finns ytterst få olikheter. Connell och Pearse skriver: ”Det är nu allmänt accepterat att det inte finns några signifikanta könsskillnader när det gäller intelligens” (s. 69) och menar även att det inte finns några belägg för att flickor är mer sociala, har sämre självförtroende, kan lättare lära sig saker utantill, är mer lättpåverkade eller att pojkar är mer analyserande eller mer visuella. Istället menar författarna är problemet att pojkar och flickor, kvinnor och män, beskrivs som varandras motsatser och ger exempel i språk då man använder ord som ”det motsatta könet” eller klassiska uttryck som ”män är från Mars, kvinnor är från Venus”.

Likt Baggø Nielsen (2005) och Connell & Pearse (2015) problematiserar Nordberg (2005a) antagandet att män och kvinnor uppvisar olikheter och att män

behövs för att stå för ett så kallat manligt perspektiv. Manliga pedagoger förväntas kompensera för den ojämna könsfördelningen i förskolan samt kompensera för avsaknaden av manliga förebilder i hemmet. Vidare, menar Nordberg, antas det att alla män har samma syn på jämställdhet, samma intresse för frågor kring jämställdhet samt helt enkelt förväntas utmana könsstereotyper genom att endast finnas i verksamheterna. Manliga pedagoger förväntas därmed kunna ge barnen något som kvinnliga pedagoger inte kan. Återigen upprepas antagandet om att män och kvinnor är mycket olika eller helt enkelt varandras motsatser. I sina studier med manliga förskollärare visar Nordberg hur olika mäns perspektiv kan vara och utmanar därmed antagandet att män behövs i förskolan och skolan för att de har speciella könsbenämnda egenskaper. Vidare problematiserar Nordberg med frågorna: *Vad innebär det att vara en manlig pedagog? Vilket manlighetskoncept förväntas en manlig pedagog praktisera och vad innebär egentligen "ett manligt perspektiv?" Vilka möjliga positioner skapas egentligen för och av de manliga pedagogerna som exempelvis träder in på en förskola?*

3.2 Kön, jämställdhet och betyg

En förklaringsmodell som har diskuterats avser lärarens kön och relaterar till betygsättning när det gäller huruvida möjligtvis lärarens eller elevens kön påverkar betygsättning (Löfström, 2012). För att undersöka förklaringsmodellen har forskning i stort fokuserat på skillnader och likheter i slutbetyg och betyg på nationella prov. Undersökningar har även fokuserats på möjliga skillnader i hur lärare behandlar flickor och pojkar, samt hur dessa upplever att lärare behandlar och bedömer dem genom attitydundersökningar.

I Skolverkets *Attityder till skolan 2015* har lärarnas egna åsikter huruvida de behandlar flickor och pojkar olika eller ger dem olika möjligheter undersökts (Skolverket, 2016). Även eleverna har tillfrågats om hur de upplever skolan och om undervisningen är jämställd eller inte. Enligt undersökningen för lärarna anser nio av tio att de lyckas mycket bra eller ganska bra med att ge pojkar och flickor lika goda möjligheter och endast en procent av lärarna svarar att de lyckas ganska dåligt eller mycket dåligt. Sedan attitydundersökningen 2012 har andelen lärare som anser att deras skola lyckas att verka för jämställdhet mellan könen i mycket stor utsträckning eller i ganska stor utsträckning ökat till sju av tio lärare samtidigt som endast fyra procent anser att deras skola bara lyckas verka för jämställdhet i mycket liten eller ganska liten utsträckning. I samma undersökning frågades både lärare och elever om de ansåg att

flickor och pojkar blev rättvist behandlade. Eleverna fick frågan om lärarna behandlade eleverna rättvist och lärarna blev frågade om skolans arbete med jämställdhet. I årskurs 6 ansåg sju av tio elever att flickor och pojkar behandlades lika och tre procent ansåg att inga lärare behandlade flickor och pojkar rättvist. Bland de äldre eleverna var det fler som ansåg att de flesta lärare behandlade flickor och pojkar rättvist vilket även det är en ökning från attitydundersökningen 2012. Nästan nio av tio elever ansåg att alla eller de flesta lärare behandlade flickor och pojkar rättvist medan fem procent av eleverna ansåg att få eller inga lärare behandlade eleverna rättvist.

En större andel pojkar än flickor i de lägre åldrarna ansåg att alla lärare var bra på att förklara. I de äldre åldrarna ansåg en större andel pojkar än flickor att alla eller de allra flesta lärarna tror på eleven och dess förmåga att lära (Skolverket, 2016). Även fler pojkar upplevde att de fick det stöd och den hjälp de behövde i undervisningen. Flickor är mer kritiska till undervisningen än vad pojkar är och anser inte i lika stor utsträckning att de ges utmaningar eller att lärarna får dem intresserade av ett ämne. Flickor anger också att de känner större betygsstress än vad pojkar gör. Vidare upplever de sig mer stressade på samtliga områden förutom krav och förväntningar från föräldrarna där pojkar och flickor rapporterar lika höga nivåer av stress (Skolverket, 2016).

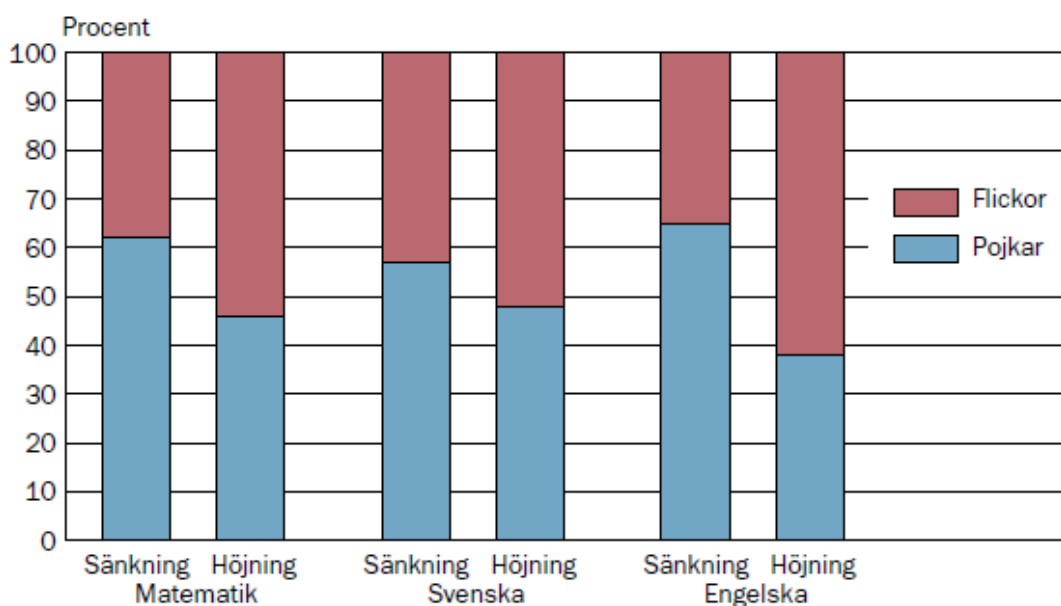
Brålin Låftman & Modin (2012) fann i sin studie av 8456 niondeklassare att flickorna generellt fick högre betyg, var mer motiverade till skolarbete och tyckte bättre om skolan men att de samtidigt upplevde större press i relation till undervisningen. Flickorna upplevde också större emotionell stöttning från lärare än vad pojkarna gjorde. Pojkarna å andra sidan ansåg att de fick mer praktisk hjälp och mer uppmuntrande och uppskattande stöd. Vidare framhålls att det är värdefullt att kartlägga upplevelsen av stöd som eleverna känner från lärare. Vidare bör i detta sammanhang uppmärksammas att i Brålin Låftman och Modins resultat framkom att stöd från läraren var sammankopplat med bättre hälsa hos eleverna.

Forskning har funnit skillnader i hur pojkar och flickor behandlas och exempel ges av Heikkilä (2015) i *Lärande i förskola och skola* där hon genom att belysa olika situationer i förskolan och skolan visar på hur flickor och pojkar behandlas olika. Här kan nämnas situationer där pojkar och flickor fick könsstereotypa huvudbonader i presentationen av barnen på en förskola, hur pojkar och flickors förväntas ta med sig olika nyheter till skolan, att pojkar och flickor får olika mycket utrymme och hur pojkars och flickors medhavda leksaker värderas olika samt hur pojkarna tillåts att förminska flickornas saker.

Skolverkets rapport från 2006 undersöker huruvida lärarens kön påverkar betygsättning och drar slutsatsen att det inte går att hitta något samband mellan lärarens kön och differensen mellan könen i den aktuella undersökningen (Skolverket, 2006). Rapporten diskuterar även att det inte finns någon märkbar skillnad i könsskillnader mellan pojkar och flickor i de skolor som har 30 till 60 % kvinnliga lärare i jämförelse med motsvarande skolor där andelen är 80 till 100 %. Inte heller kan könsskillnaderna förklaras i jämförelse med de uppvisade skillnaderna mellan flickors och pojkars resultat i gymnasieskolan där andelen manliga lärare och kvinnliga lärare är jämnare än i grundskolan. En vidare förklaring skulle istället kunna vara lärares behörighet och utbildning då andelen lärare varierar ämnesvis vilket även framkommer i Skolverkets analys av lärarsituationen 2004. Undersökningen visade att det finns en något högre andel obehöriga lärare inom språkämnen och praktisk-estetiska ämnen, områden där könsskillnaderna i betygsresultat traditionellt har varit något större till flickors fördel. Emellertid visade Skolverkets (2017a) kartläggning av den pedagogiska personalen i skola och vuxenutbildning för 2016/2017 att tyska, svenska och matematik är de ämnen med högst andel behöriga lärare i grundskolan medan den lägsta genomsnittliga andelen lärare med behörighet undervisar i spanska, svenska som andraspråk och hem- och konsumentkunskap. Undersökningen från 2016/2017 visade alltså på både hög och låg andel behöriga lärare i ämnen (språk och svenska) som anses traditionellt feminina.

Könstillhörighet i förhållande till betygsresultat har diskuterats som en möjlig förklaring till de uppmärksammade könsskillnaderna avseende betyg. Nationella provresultat har undersökts i och med att proven i årskurs 9 är obligatoriska och ska fungera som ett stöd för likvärdig betygsättning. Dock bör i sammanhanget uppmärksammas att nationella provresultat inte enkom styr betygsättningen av enskilda elever utan att flertalet andra faktorer, så som andra prov och resultatbedömningar, även påverkar slutbetygen (Skolverket, 2006). Det finns också aspekter som inte mäts med betyg men som ändå möjligtvis kan påverka betygsättning såsom socialt samspel i skolan, exempelvis social kompetens, uppförande, goda värderingar och personlig utveckling (SOU 2010:51). Resultaten av Skolverkets (2006) undersökning *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval* visade att pojkar är i majoritet av de elever som tilldelas ett slutbetyg som är lägre än provbetyget. Utav de elever som fick ett lägre slutbetyg än ämnesbetyg i matematik var 62 % pojkar. I svenska var andelen pojkar 57 % och i engelska var andelen pojkar 65 %. När det gällde elever som tilldelades ett betyg som låg över deras resultat på ämnesprovet var majoriteten i

samtliga ämnen flickor och störst skillnad registrerades i ämnet engelska där 62 % av eleverna som fick ett högre slutbetyg än betyg på ämnesprovet var flickor (Figur 2). Vad som måste tas i beaktning är även det faktum att en stor majoritet av eleverna får samma slutbetyg som resultat på ämnesprovet. Enligt Skolverkets senaste resultat (2017b) kan konstateras att det inte går att säkerställa några klara tendenser om utfall; det varierar mellan olika skolenheter. Det finns skolor med stora skillnader och de med i princip inga skillnader alls.

Figur 2 Fördelning av pojkars och flickors slutbetyg i förhållande till provresultat på nationella prov, (Skolverket, 2006).

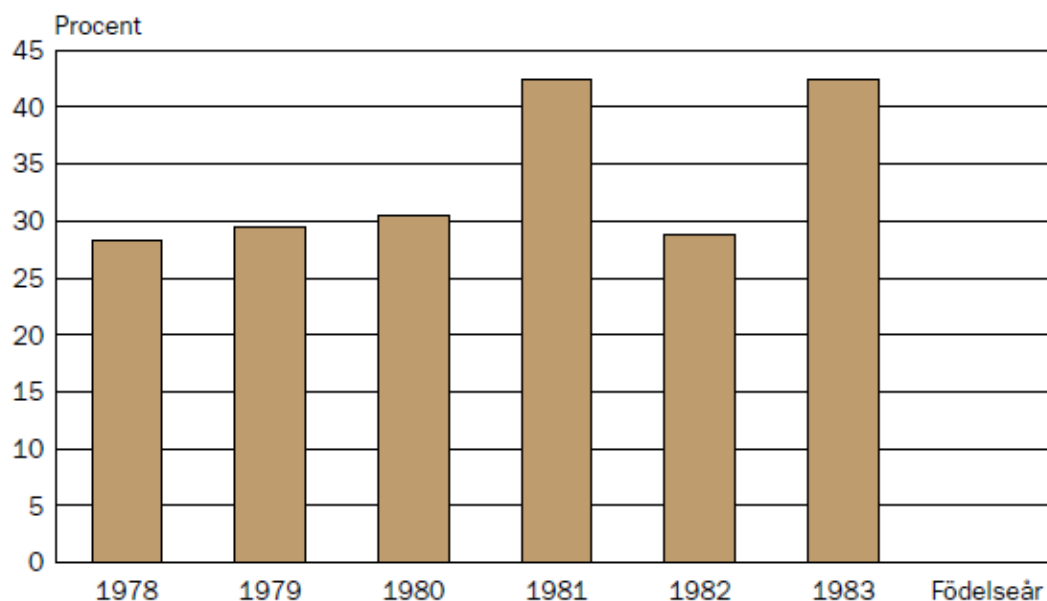
3.3 Pojkar mognar senare än flickor

Att pojkar generellt utvecklas senare än flickor kan vara en förklaring till könsskillnaderna i skolprestation (Jansdotter Samuelsson, 2008; Skolverket 2006). Resonemanget kring mognad handlar om vilka biologiska skillnader som kan finnas när det gäller kognitiv förmåga om man jämför flickor och pojkar vid en viss ålder (Jansdotter Samuelsson, 2008; DEJA, 2010). Det har även uppmärksammats skillnader mellan flickor och pojkar gällande kognitiv funktion, emotionell reglering och mognadstakt (Ingvar, 2010; DEJA, 2010). Pojkarnas språkliga, sociala och finmotoriska förmåga är inte på samma mognadsnivå som flickornas. Denna situation kan leda till att pojkar får större svårigheter att klara skolarbetet. En del pojkar med tidiga skolsvårigheter kan därmed inta ett handlings sätt som gör att de senare i skolan inte kommer att prioritera skolarbetet (DEJA, 2010). För att flickor och pojkar ska nå sin

fulla potential måste skillnaderna i skolprestationer tas på allvar. Om detta inte sker riskerar det att leda till felaktiga och otillräckliga insatser (Ingvar, 2010).

Skolverkets (2006) undersökning *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval* undersökte mognadshypotesen tillsammans med betygsstatistik. I ett försök att särskilja potentiella skillnader som påverkar betygsresultat från mognad som en förklaring, exempelvis genom att ta hänsyn till socioekonomiskt ursprung, kontrollerades gruppen som studerades. Kontrollgruppen utgjordes av pojkar födda i januari och flickor födda i december samma år och samtliga elever hade gått i skolan lika länge. Elevernas socioekonomiska profil var i stort identisk med lika hög andel av eleverna som hade välutbildade föräldrar. Studien omfattade ett stort antal elever och flera grupper. Resultaten av studien visade på att ungefär 30 % av skillnaderna i resultat och betyg försvinner när pojkarnas biologiska ålder i ett experiment tillåts öka med ett år (Figur 3). I den aktuella studien fann man stöd för mognadshypotesen men liknande jämförelse gjordes inte inom könsgруппerna, vilket antagligen också hade lett till skillnader.

Svårigheterna med mognadshypotesen gäller det faktum att pojkarna inte alltid senare i livet verkar komma ikapp flickorna. Mognadseffekten kan inte förklara hela skillnaden i resultat mellan flickor och pojkar vilket visas i det faktum att könsskillnaderna mellan pojkar och flickor inte bara registreras i grundskolan utan även i gymnasieskolan. Frågorna gällande när pojkar kommer ikapp i mognad och om mognadseffekten är påtaglig hela vägen in i vuxenlivet i och med könsskillnader även i gymnasieåldern kvarstår. Eller kan pojkar helt enkelt inte komma ikapp? En förklaring till att vissa pojkar helt enkelt inte kommer ikapp kan vara att en del pojkar med tidiga skolsvårigheter hanterar misslyckanden i skolan genom om att inte prioritera skolarbetet utan satsar istället på att få bekräftelse genom idrott eller andra aktiviteter (SOU 2010:99).

Figur 3 Jämförelse av betygsskillnad mellan kontrollgrupp och totalpopulation (i kontrollgruppen är pojkarna ca ett år äldre), (Skolverket, 2006).

3.3 Tuffa killar pluggar inte – antiplugg och maskulina normer

Begreppet genus initierades för att beskriva hur maskulinitet och femininitet ”görs” och skapas relationellt och i sociala sammanhang (Hedlin, 2011). Man kan inte förstå genus utan att maskulinitet och femininitet jämförs och ställs mot varandra. Begreppet genus används för att beskriva att uppvisandet av maskulinitet och femininitet är föränderligt, socialt reglerat och ständigt pågående. Det finns även överordnade och underordnade hierarkier inom ”manlighet” och inom ”kvinnlighet” (Nordberg, 2012b). Genus och kön är nära sammankopplat då genus speglas i vilket biologiskt kön vi har och normer och uppfattningar om vad som är korrekt beteende varierar beroende på om en person anses vara man eller kvinna, pojke eller flicka. Man kan beskriva genus som den kulturella skillnaden mellan män och kvinnor som bottnar i den biologiska skillnaden mellan könen (Connell & Pearse, 2015).

Normer skapas i samtliga sammanhang där människor möter varandra och kan exempelvis beröra hur vi ska bete oss, hur vi ska klä oss, på vilket sätt vi ska prata och mycket mer (Svaleryd, 2005). Ett normkritiskt perspektiv undersöker och utmanar dessa normer och ett intersektionellt perspektiv ser på normer utifrån flera olika grunder så som kön, funktionsnedsättning, etnicitet, ålder eller sexuell läggning. Det är viktigt att undersöka vilka normer som finns inom skolan. Normer bör ständigt granskas och dess effekter undersökas för att se vad normerna innebär och hur de påverkar olika människor (Martinsson & Reimers, 2014). Undersökningar i skolmiljö har visat att

pojkar i större utsträckning än flickor använder skällsord så som ”bög”, ”hora” eller ”kärring” för att tillrättavisa och feminisera andra pojkar och för att klättra i status eller framställa andra människor som mindre värda (Pascoe, 2007; Connell & Pearse, 2015; SOU, 2010:99). Studier har även fastställt att det finns normer gällande vilka ämnen som anses feminina eller mer maskulina (SOU 2010:53). Det finns därmed normer som i förlängningen leder till att personer missgynnas eller missgynnar andra. En sådan norm, ”antipluggkulturen” hos pojkar, har lyfts fram som en förklaring till könsskillnaderna i betyg mellan pojkar och flickor.

Åsikter framförs även att pojkar till följd av den rådande könsmaktsordningen i samhället inte tror att de behöver jobba lika hårt i skolan. Flertalet studier finner också att pojkar överskattar sina förmågor, skattar sina prestationer högre än vad flickor gör och har högre självförtroende och en övertro till sin egen förmåga gällande sina studier (Skolverket, 2006; Jansdotter Samuelsson, 2008; Girard och Pinar, 2009). Vidare framkommer studier som visar att flickor ligger steget före i sin planering inför framtiden och att flickor presterar bättre därför att de anstränger sig mer än pojkar (Löfström, 2010). De lägger ner mer tid, arbete och engagemang i skolarbetet (Skolverket, 2016) vilket resulterar i högre resultat än för pojkar (DEJA, 2009). I SOU 2010:51 beskrivs även att pojkar i större utsträckning uttalar att deras låga prestationer har att göra med utomstående faktorer medan flickor till stor del lägger mer skuld på sig själva. Detta fenomen är både positivt och negativt då pojkar kan må bra av att inte vara så självkritiska samtidigt som de överskattar sin egen förmåga och inte ser sin del i exempelvis ett lågt betyg. Jansdotter Samuelsson (2008) argumenterar att det i skolans värld är viktigt för pojkar inte visa sig feminina samt att det i skolan uppfattas som feminint att vara duktig. För att påvisa och upprätthålla sin manlighet skapar därför pojkarna en antipluggkultur med en möjlig konsekvens att man som pojke inte anstränger sig lika mycket i skolan.

Att pojkar inte anstränger sig lika mycket i skolan och att flickor ägnar mer tid åt skolarbetet har tidigare nämnts och till detta kommer, enligt Skolverkets (2016) *Attityder till skolan 2015*, att stressen bland eleverna har ökat betydligt mer bland flickor än vad den har gjort för pojkar. Det som främst stressar är läxor, prov och egna krav. Att flickor rapporterar ökad stress kan kopplas till deras generellt större engagemang i skolan och att det verkar spela större roll för flickor hur det går för dem i skolan. Pojkar betraktar även språk och litteratur som feminina ämnen vilket kolliderar med normerna för manlighet som direkt motsats till kvinnlighet. Den traditionella

ideologin avseende manlighet hindrar därmed pojkar från att vilja göra bra ifrån sig (SOU 2010:53). Att lägga ner tid på skolan och anstränga sig för att få bra betyg anses generellt inte ”coolt” för pojkar utan framgång ska uppnås utan ansträngning. Generellt tenderar rådande könsnormer för pojkar vara snävare än motsvarande normer för flickor och kan leda till en negativ kamratkultur där pojkar som inte pluggar blir normgivande (SOU 2010:99).

Antipluggkulturen kan delvis ge ökad förståelse för könsskillnaderna i betygsresultat men kan även bidra med en alltför förenklad bild gällande elevernas motstånd mot skolans normer och regler (Skolverket, 2016). Exempelvis så menar Löfström (2012) att incitamentsstrukturen för skolarbete kan vara olika för flickor och pojkar. Författaren framhåller att skolans höga omvandlingstryck möjligen inte påverkar flickor och pojkar på samma sätt. Flickor har kanske lättare att hantera förändringar än pojkar. Löfström menar vidare att det kan finnas olikheter i socialisation mellan könen som resulterar i att flickor antas ha lättare än pojkar att anpassa sig till nya inlärningsmetoder hur de än ser ut. Om så är fallet kan det vara den skillnaden som observeras när vi studerar betygsskillnader mellan flickor och pojkar.

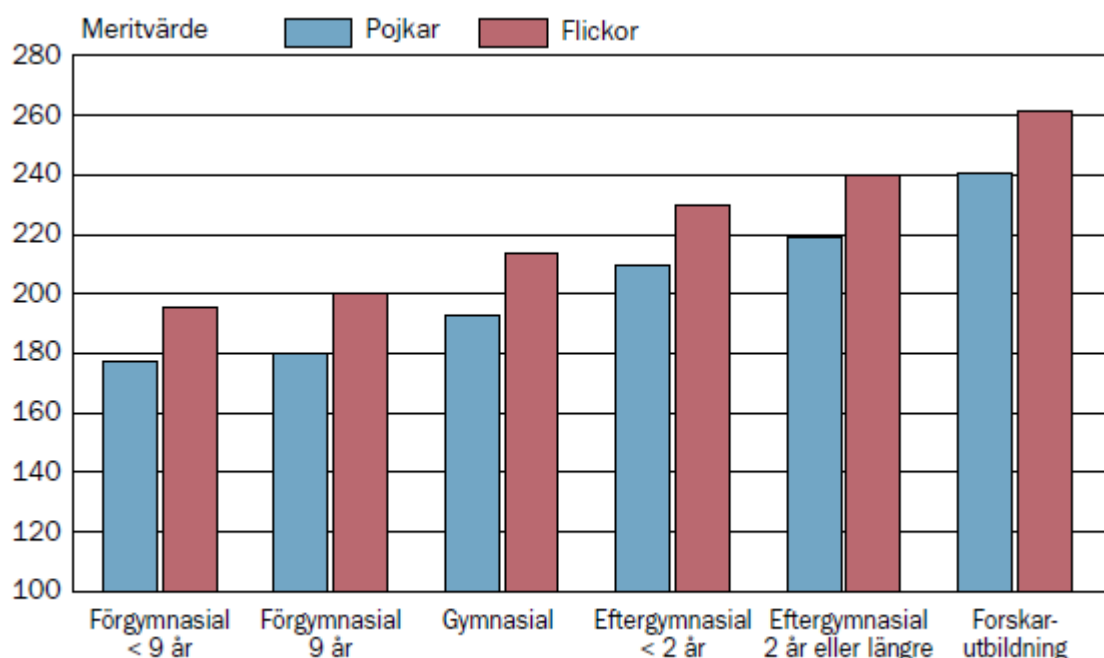
3.4 Social bakgrund

Flertalet studier som behandlar betygsresultat i skolan har dragit slutsatserna att pojkar, elever med utländsk bakgrund och elever med lågutbildade föräldrar har lägre måluppfyllelse (Skolverket, 2006). Kunskapen kring föräldrarnas sociala bakgrund och dess påverkan på flickors och pojkars betygsskillnader är dock begränsad (Jansdotter Samuelsson, 2008). Föräldrarnas utbildningsnivå förefaller samvariera med betygsnivå men oavsett om föräldrarna är högutbildade eller lågutbildade har flickorna högre betygsvärden än pojkarna. Det kan trots detta inte fastställas om pojkars svagare prestationer handlar om pojkgrupper med lägre social bakgrund, däremot framkommer att pojkar med mycket svag läsfärdighet återfinns bland skolgrupper med lågutbildade föräldrar.

Enligt Skolverket (2006) ligger den genomsnittliga skillnaden mellan flickors och pojkars meritvärden på cirka 20 meritvärdepoäng. Skillnaden är större mellan flickor och pojkar än mellan svenskfödda och utlandsfödda elever när man kontrollerar för social bakgrund. Skolverket har vidare publicerat flertalet studier (Skolverket 2002; Skolverket 2006) som har funnit samband mellan studieresultat, kön och socioekonomisk bakgrund. Dock framhålls att det inte är helt enkelt att koppla

könsskillnader i betygsresultat till föräldrars utbildning då det finns ämnesvisa skillnader för elever med olika socioekonomiska bakgrunder (Skolverket, 2006). Resultatskillnaden för elever med högutbildade föräldrar och lågutbildade föräldrar är inte lika stor i alla ämnen. Könsskillnaderna i svenska verkar till större del vara mellan pojkar och flickor trots föräldrarnas utbildningsbakgrund. I ämnena naturvetenskap och matematik är skillnaderna mycket mindre. Andra studier har funnit att pojkar som grupp presterar sämre i svenska än flickor som grupp och att betygsskillnaden är större i svenska än i många andra ämnen. En god läsfärdighet går hand i hand med goda skolprestationer över lag och är viktig för skolframgång varpå pojkars sämre resultat i svenska är bekymmersamt (DEJA, 2010).

Nedan återfinns Skolverkets (2006) statistik avseende meritvärdet för elever födda 1982 uppdelade efter mammans utbildning, från förgymnasial utbildning till forskarutbildning (Figur 4). Elevernas meritvärden, både för flickor och för pojkar, stiger i och med mammans högre utbildning. Däremot består könsskillnaderna i meritvärde mellan gruppen flickor och gruppen pojkar. Det förefaller därmed finnas ett samband med mammans utbildning och elevens högre meritvärde, samtidigt som könsskillnaderna mellan flickor och pojkar består.

Figur 4 Meritvärdet för elever födda 1982 uppdelade efter mammans utbildning (Skolverket, 2006).

Andra möjligheter till föräldrars påverkan på sina barns betyg har lagts fram av Lofström (2012) som menar att alltför täta skiften av betygssystem eller okunskap kring betygssystemet kan påverka föräldrars engagemang för sina barns skolarbete och därmed påverka barnens skolarbete genom negativa attityder eller brist på förståelse från föräldrarnas sida. Enligt denna studies egen tidigare undersökning (Jöesaar & Weiss, 2017) uppmärksammades att betygssystemen hade påverkan på elevernas betyg då betygsmedelvärdet ökade från läsåret 2011/2012 då det nya betygssystemet (Lgr 11) infördes och betygsskalan ändrades från 3-skalgig till 6-skalgig. Ökningen i betygsmedelvärde ökade för både flickor och pojkar. Möjligtvis kan därmed påvisas att olika betygssystem påverkar elevernas betygsresultat och att föräldrarnas förståelse för betygssystemen är viktig.

4. DISKUSSION

Föreliggande studie, en kvalitativ metaanalys, har utforskat olika förklaringsmodeller gällande könsskillnader i betygsresultat mellan flickor och pojkar för att överskåda de teorier som försöker förklara varför pojkar och flickors betygsresultat skiljs åt och varierar mellan olika skolämnen. Även om det framkommer att flickors betygsförsteg finns på alla prestationsnivåer (Skolverket 2006; SOU 2010:51) kan kön inte förklara skillnaderna i betygsresultat mellan flickor och pojkar. Ett flertal faktorer har framhållits som inflytelserika i sökandet efter möjliga förklaringar till könsskillnaderna i betyg mellan flickor och pojkar. I föreliggande studie framhålls följande förklaringsmodeller: feminiseringen av skolan och lärarens kön, jämställdhet, kön och betygsättning, att pojkar mognar senare än flickor, antipluggkultur och normer, samt social bakgrund. I sammanhanget bör noteras att Skolverket (2006) framhåller att forskningen övergår från att betona individuella förklaringsmodeller till fördel för ett mer komplext betraktelsesätt med samverkan mellan individ och kontext.

I föreliggande studie framkommer att olika förklaringsmodeller kan användas i sökandet efter en ökad förståelse av skillnader i betygsresultat mellan flickor och pojkar. En god kunskap över den lokala verksamheten behövs för att kunna tolka och förklara den aktuella kommunen resultat. I sökandet efter en vidare förståelse av könsskillnaderna i betygsresultat i aktuell kommun har studiens författare tidigare kartlagt potentiella betygsskillnader mellan flickor och pojkar i årskurs 9 samt sökt och identifierat betygsmönster för årskurserna 6, 7, och 8. Föreliggande studie har bidragit med en översikt över olika förklaringsmodeller samt identifierat vilka som kan ge en

vidare förståelse för ytterligare undersökningar. Vidare har förklaringsmodeller, metoder och teorier framhållits vilka kan användas i fortsatta analyser i avsikt att än mer förklara och förstå framkomna resultat på lokal nivå.

För att gå vidare i ytterligare analyser finns det ett flertal områden som behöver undersökas vidare. I detta sammanhang kan till exempel nämnas förklaringsmodellen om att skolan har feminiserats. En första kartläggning över andelen män och kvinnor i den aktuella högstadieskolan kan vara ett steg i en sådan undersökning. Vidare kan lärarens könstillhörighet och påverkan utifrån detta studeras med personalenkäter och elevenkäter som mäter attityder och arbetsmiljö, likt de studier som Skolverket (2016) presenterat. Kommunens egna enkäter i form av hälsoenkät och trivselenkät bör analyseras könsuppdelat och så bör även elevernas frånvaro samt kommunens anmälningar för kränkande behandling och trakasserier. Tillsammans med elevenkäter kan en kartläggning göras över elevernas ämnesbetyg i de nationella provämnena i relation till elevernas slutbetyg för att undersöka om flickor som majoritet tilldelas högre slutbetyg än ämnesbetyg. Även en kartläggning gällande betygsättning och hur manliga eller kvinnliga lärare betygsätter kvinnliga och manliga elever kan vara värdefull. Dessutom kan en studie avseende normer vara berättigat där lärare och elever tillfrågas om vilka normer som är närvarande för den aktuella kommunen. Här kan till exempel en undersökning av kommunens olika normer råder i form av läromedel och hur pojkar och flickor representeras vara av värde. Vidare kan socioekonomisk bakgrund i samband med föräldrarnas utbildning, kön och betygsresultat undersökas via kommunspecifik statistik. Det finns även ytterligare undersökningsområden som kan innefatta studier av betygsresultaten hos syskonpar samt enkätundersökningar som ställer frågor om vikten av utbildning och skolans undervisning till vårdnadshavare och elever.

5. SLUTSATSER

Utifrån föreliggande studies frågeställningar kan konstateras:

- Ett antal studier framhåller olika förklaringsmodeller vilka finner stöd i sina teorier gällande könsskillnader i betyg mellan pojkar och flickor.
- Forskningen har allt mer övergett betoningen på individuella förklaringar till fördel för ett betraktelsesätt som betonar en komplexitet där flertalet förklaringar samverkar i sammanhanget mellan individ och kontext.
- En fortsatt kartläggning krävs utifrån den lokala kommunens förutsättningar. Samtliga förklaringsmodeller bör undersökas vidare med olika verktyg i avsikt att kvalitetssäkra skolans uppdrag om allas rätt till en likvärdig utbildning.

REFERENSER

- Andrén, Ulla (2011). En lärares självkänedom. I Silwa Claesson (Red.), *Undervisning och existens*, s.144-170. Göteborg: Daidalos.
- Baggø Nielsen, Steen (2005) Argument för och emot manlig personal i förskolan- linjer i den danska debatten. I Marie Nordberg (Red.), *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*, s. 21-45. Stockholm: Liber.
- Barnombudsmannen (2015) *Könsskillnader i skolresultat och psykisk ohälsa*. Temarapport Max 18.
- Brolin Låftman, Sara & Modin, Bitte (2012). School-performance indicators and subjective health complaints: are there gender differences? *Sociology of Health and Illness*, 34(4), s. 608-625.
- Connell, Raewyn & Pearse, Rebecca (2015). *Om Genus*. Göteborg: Daidalos.
- DEJA – Delbetänkande av Delegationen för jämställdhet i skolan (2009). *Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det?* Stockholm. Fritzers 2009. SOU 2009:64.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (Red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Girard, Tulay & Pinar, Musa (2009). An exploratory study of gender effect on student presentation evaluations: Does gender similarity make a difference? *International Journal of Educational Management*, 23(3), s.237 – 251.
- Gustavsson, Susanne (2011). Att lära av lärares praktik eller att bättre förstå sin egen. I Silwa Claesson (Red.), *Undervisning och existens*, s.171-195. Göteborg: Daidalos.
- Hedlin, Marie (2011). *Lilla genushäftet 2.0. Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Högskolan i Kalmar.
- Heikkilä, Mia (2015) *Lärande och jämställdhet i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Ingvar, Martin (2010). *Biologiska faktorer och könsskillnader i skolresultat*. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Jansdotter Samuelsson, Maria & Nordgren, Kenneth (Red.)(2008). *Betyg i teori och praktik*, Malmö: Gleerups.
- Jöesaar, Anneli (2013). *Betygsskillnader mellan flickor och pojkar. Analys av en skolas betygsstatistik under tidsperioden 2003 till 2012*. Magisteruppsats i utbildningsvetenskap. Linköpings universitet.
- Jöesaar, Anneli & Weiss, Elin (2017). *Betygsskillnader Lpo94 och Lgr11*. Askersunds kommun.
- Löfström, Åsa (2012). *Betygsgapet mellan flickor och pojkar – konsekvenser för framtidens arbetsmarknad*. Underlagsrapport nr 11 till Framtidskommissionen. Stockholm. Fritzes 2012.
- Martinsson, Lena. & Reimers, Eva (2014). *Skola i normer*. (2. uppl.). Malmö: Gleerups.
- Nordberg, Marie (2005a). ”Velournissar” och ” riktiga män” – två manliga könsformeringar i förskolan. I Marie Nordberg (Red.). *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*, s. 21-45. Stockholm: Liber.
- Nordberg, Marie (Red.). (2012b). *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar, och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Pasco, Cheri (2007) *Dude You´re a Fag: Masculinity and Sexuality in High School*. Berkeley: University of California Press.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2015). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2002). *Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat – en*

- kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2006). *Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval*. (Rapport 287). Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2016). *Attityder till skolan 2015*. Elanders Sverige AB.
- Skolverket (2017a). *Pedagogisk personal i skola och vuxenutbildning läsåret 2016/17*. Enheten för förskole- och grundskolestatik. Dnr: 2017:370
- Skolverket (2017b). *Redovisning av uppdrag om relationen mellan provresultat och betyg i grundskolans årskurs 6 och årskurs 9*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2010:51. *Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker*. Delegationen för jämställdhet i skolan.
- SOU 2010:53. *Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen"* Delegationen för jämställdhet i skolan.
- SOU 2010:99. *Flickor, pojkar, individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*. Delegationen för jämställdhet i skolan.
- Svaleryd, Kajsa (2012). *Genuspedagogik – ett sätt att förändra verksamheten*. I Nordberg, Marie (Red.). *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*, s.190-207. Stockholm: Liber.